

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Met een nagelvieltje zagen aan de stoelpoten van de VS

Er is geen reden om het verval van de Verenigde Staten als wereldmacht aan te kondigen. De economische, sociale, culturele en militaire fundamenten van het imperium zijn nog sterk. Bovendien zijn er geen geloofwaardige alternatieven. Washington is nog geen Rome.

door *Martijn Roessingh*

Politiek geograaf en chef buitenlandredactie van *Trouw*.

SINDS PAUL KENNEDY IN 1987 ZIJN BOEK *The Rise and Fall of the Great Powers* publiceerde, rijst om de paar jaar de vraag hoe ver de Amerikaanse neergang al is gevorderd. Kennedy liet, kort gezegd, zien dat de Romeinse, Spaanse en Britse imperia ten onder gingen aan niet langer te dragen militaire verplichtingen. Het instorten van het sovjetimperium bevestigde zijn analyse. De opmars van Aziatische landen was een aanwijzing dat de troonopvolgers al klaarstonden.

Al ruim twintig jaar denken velen daarom dat de val van het Amerikaanse imperium onafwendbaar is. De vraag is alleen wanneer die is voltooid. Misschien niet de komende jaren, maar dan toch zeker binnen een paar decennia, luidt de mantra. De eeuw van Azië zal volgen.

De Amerikanen droegen de afgelopen jaren zelf behoorlijk bij aan dat beeld van neergang. Het militaire ingrijpen in Irak en Afghanistan kostte een vermogen en leek tot de Iraakse *surge* in 2007 een typisch geval van zelfoverschatting. De regering van George Bush jr. slaagde erin om een overschot op de federale begroting van 236 miljard dollar in 2000 om te toveren naar een verbijsterend tekort van 1800 miljard dit jaar. Daar kwam bij dat de Amerikaanse economie tot de kredietcrisis uitbrak wel stevig groeide, maar opkomende landen als Brazilië, Rusland, India en China (de zogeheten BRIC-landen) nog veel harder vooruitgingen. Sommige daarvan,

en met name China, financieren bovendien de Amerikaanse schuld, die na het uitbreken van de kredietcrisis een molensteen om de nek van de VS lijkt te zijn geworden. Een betere illustratie van de machtsovername is niet te vinden.

DE ONGEKENDE VITALITEIT VAN DE VS

Maar zo simpel is het toch niet. En dat heeft alles te maken met de fundamenten waarop macht op is gebaseerd. Een sterke economie is belangrijk, maar innovatief vermogen, moreel en politiek leiderschap en militaire capaciteit zijn eveneens cruciaal. De financiële crisis verzwakt de pijlers onder de Amerikaanse macht beslist, maar het fundament daaronder is nog behoorlijk sterk. De vraag is bovendien wat de troonpretendenten te bieden hebben. En dan — om het simpel te houden — vooral de belangrijkste gegadigde: China.

Om met de economie te beginnen: de VS hebben al veertig jaar ongeveer een kwart van de wereldeconomie in handen. Zelfs met de groeicijfers van de afgelopen jaren zal het volgens optimistische scenario's nog ongeveer tot 2050 duren totdat China dat heeft benaderd. Een regio als Europa heeft een vrijwel even groot aandeel in de wereldeconomie als de VS, maar landen als Japan (zeven procent) en India (vijf procent) blijven ver achter. Voor China geldt als extra probleem dat zijn financiële sector bepaald niet steviger in elkaar zit dan het nu zwaar getroffen Amerikaanse bankensysteem. Het land gaat bovendien vanaf 2015 in hoog tempo vergrijzen. Door de bevolkingspolitiek zal de huidige bevolkingsgroei omslaan in krimp.

Hier doemt een tweede belangrijk verschil op: de VS zijn en blijven vrijwel zeker een immigratiemaatschappij. Vraag honderd wereldburgers naar welk land ze het liefste zouden willen migreren, en 99 zeggen de VS. Niemand zegt China. Het is onwaarschijnlijk dat China op afzienbare termijn de open maatschappij wordt die de VS al 250 jaar zijn. De cultuur is gesloten en de taal buitengewoon moeilijk. Vraag het aan iedere expat die een aantal jaren in China heeft gewoond.

Dat verschil heeft grote consequenties. Migranten zijn in het algemeen jonge, ondernemende en innovatieve mensen. Ze nemen in eerste instantie laag ingeschaald werk over, waardoor anderen (autochtonen of eerdere migranten) hoger geschoold werk kunnen doen. Maar ze streven ook uit zichzelf naar snelle stijging op de sociale ladder. Immigratie bevordert de economische groei.

De Verenigde Staten trekken bovendien opvallend veel hoger geschoolde immigranten aan. Studenten en jonge afgestudeerden uit de hele wereld komen af op het vruchtbare universitaire klimaat of op de bedrijven

die daarvan profiteren. Op de veelgebruikte Shanghai Academic Ranking of World Universities bleken in 2008 dertien van de vijftien beste universiteiten gevestigd te zijn in de VS. De andere twee in de top 15 waren Europese universiteiten. De eerste Japanse universiteit was pas te vinden op de negentiende plaats, de Chinese instellingen ontbreken zelfs geheel in hun eigen top 100. Op de ranglijst van *The Times* kom je de eerste Chinese universiteit pas tegen op de vijftigste plaats.

Als dat alleen om onderwijs zou gaan, was het niet zo belangrijk. Maar de hoge scholingsgraad in de VS is de basis voor innovatie. Bij het aantal jaarlijks ingediende octrooien steekt alleen Japan de VS naar de kroon, maar de Japanse input daalt sinds 2000 gestaag. Het aantal ingediende Chinese octrooien stijgt, maar is nog steeds slechts een derde van het Amerikaanse aantal. Analist Fareed Zakaria wees er in 2008 in *Foreign Affairs* bovendien op dat de VS niet alleen domineren in de huidige internetsector, maar ook in toekomstige cruciale technologieën als de nanotechnologie en de biotechnologie. De Amerikaanse innovatievoorsprong zal nog even blijven.

Dat geldt ook voor defensie. De VS geven jaarlijks meer uit aan defensie, dan (pakweg) de volgende 25 landen bij elkaar. Dat kan de voorloper zijn van overbelasting van het imperium, maar afgemeten aan de Amerikaanse economie vallen de uitgaven nogal mee: ongeveer vier procent van het bruto nationaal product. Dat percentage is de helft van wat het was tijdens de Vietnamoorlogen, en ongeveer een tiende van het percentage aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. Dat lijkt draaglijk.

Hoge defensie-uitgaven maken de Amerikanen uiteraard niet almachtig, zoals de gebeurtenissen in Irak en Afghanistan hebben laten zien.

Maar het geeft wel aan dat de voorsprong op potentiële troonpretendenten nog steeds enorm is. De Chinezen beginnen nu pas met de opbouw van een zeemacht, een taak die ze een jaar of zeshonderd hebben laten liggen. In een wereld waarin grondstoffen steeds schaarser worden en de aanvoerlijnen steeds belangrijker, staat de Amerikaanse heerschappij over de wereldzeeën nog lang niet op instorten.

Misschien is dan het morele leiderschap van de VS aangetast? Dat zou kunnen. De inval in Irak en de schendingen van mensenrechten die uit naam van de strijd tegen terrorisme zijn gepleegd hebben de VS in grote delen van de wereld ongekend impopulair gemaakt. Maar ook hier toont zich het grote vermogen van de VS tot innovatie, ditmaal in de vorm van politieke vernieuwing. Het land heeft met de verkiezing van Barack

In de verkiezing van Obama toont zich het grote vermogen van de VS tot politieke vernieuwing

Obama gekozen voor een duidelijke koerswijziging. En waar ter wereld krijgt een zwarte immigrantenzoon met Aziatische, Afrikaanse en moslimwortels de kans om nog voor zijn vijftigste het hoogste politieke ambt te vervullen?

GEBREK AAN GELOOFWAARDIGE ALTERNATIEVEN

Meer nog dan de vraag of de VS echt aan een neergang bezig zijn, is de vraag relevant of er een serieuze concurrent is. Europa is dat in economisch opzicht zeker, maar is politiek te zwak en niet bereid zijn defensie-uitgaven dusdanig te verhogen dat het zijn wil aan de wereld kan opleggen. Zo het die ambitie al heeft. Japan is sterk maar stagneert, India en Brazilië gaan snel vooruit maar liggen op enorme achterstand. Rusland heeft zichzelf politiek en economisch impotent gemaakt door te kiezen voor een staatsgestuurde economie die draait op de export van grondstoffen. Nu de grondstofprijzen zijn gedaald blijkt de kwetsbaarheid van dat model. Bovendien: wie in de wereld vond de afgelopen jaren het Russische model aantrekkelijk genoeg om na te volgen?

Maar China dan? Komt er een *Pax Sinensis*, zoals sommigen voorspellen? Gaat dit kwart van de wereldbevolking door een steeds toenemende economische macht de komende decennia zijn wil aan de wereld opleggen?

China's politieke macht groeit inderdaad en in Peking spreken analisten al enthousiast over een G2, bestaande uit de VS en hun eigen land. Het land sluit deal na deal met Afrikaanse landen en weet zijn economische invloed te gebruiken door aan de vergadertafel steeds verder naar het hoofd op te schuiven. De defensiebegroting stijgt de laatste jaren met ongeveer vijftien procent per jaar en veel uitgaven halen niet eens de officiële statistieken. Tegelijkertijd houdt Peking Taiwan met succes onder druk en heeft China een opstand in Tibet hardhandig neergeslagen. Is dit het begin van een echte expansie?

Het zit er niet in, vrees ik. Een paar jaar geleden publiceerde de Nederlandse sinoloog Henk Schulte Nordholt een inzichtelijk boekje over wat China de wereld te bieden heeft. 'De zendingsdrang ontbreekt', luidde zijn conclusie. Het is buitengewoon in zichzelf gekeerd. De drang om de macht ver buiten eigen land te tonen was er in het verleden nooit. Zelfs de Chinese diaspora was opgesloten in zichzelf. 'China heeft geen martiale traditie, de strijd die het in het verleden voerde was vooral ter verdediging van het eigen land. De expansie onder Mao (toen onder meer Tibet werd ingelijfd) is echt uitzonderlijk.'

Een tweede punt is dat het land nauwelijks een eenheid is. Het is een land van families, die eigenlijk alleen loyaal zijn aan de eigen clan en di-

recte relaties. De corruptie is enorm, de transparantie bij bedrijven en overheid minimaal, en er zijn jaarlijks tienduizenden protesten vanwege milieuproblemen, de grote sociale ongelijkheid en de willekeur van lokale en centrale autoriteiten. Vanwege de economische groei, de censuur en een vrijwel totaal verbod op politieke oppositie komt dergelijke onrust tot nu

China heeft niets eigens dat een wereldrijk in spe zou kunnen verspreiden als uiting van zijn politiek-ethische macht

toe niet tot een grote explosie. Maar de vraag is wat er bijvoorbeeld gebeurt als de economische groei een paar jaar stukt.

China heeft bovendien geen universeel ideaal dat het zou kunnen uitdragen. Het heeft geen mensenrechten, geen democratie, geen briljant juridisch stelsel, geen efficiënt bestuur, geen humanisme,

geen invloedrijke religie, niets eigens dat een wereldrijk in spe zou kunnen verspreiden als uiting van zijn politiek-ethische macht. Andere rijken, zoals die van de Romeinen, de Grieken, de Britten of de Amerikanen, brachten dergelijke nieuwe morele en bestuurlijke kaders wel mee. Zij reorganiseerden de wereld volgens hun eigen model. China sluit akkoorden om pragmatisch te proberen zijn economische groei op gang te houden, niet om zijn model aan de wereld op te leggen.

Om twee redenen is van een Amerikaanse neergang dus nog nauwelijks sprake. In de eerste plaats zijn de economische, sociale, culturele en militaire fundamenteën van het imperium nog erg sterk. In de tweede plaats zijn er nog geen geloofwaardige alternatieven. Het zagen aan de stoelpoten van de VS gebeurt nog met een nagelvieltje.

Het Amerikaanse leiderschap in de wereld zal ongetwijfeld een iets andere gedaante krijgen. Het land zal iets minder dominant kunnen zijn in het Internationaal Monetair Fonds, en in de VN meer moeten zoeken naar allianties met anderen. Het zal zijn aandacht meer gaan richten op de Pacific, omdat de dynamiek daar groter is dan aan de Atlantische kant. Het zal ook grote moeite blijven houden met ‘spoilers’ als Rusland, het Arabische blok, of met anarchistische eenlingen als Noord-Korea en Iran. En de VS — en de Amerikaanse consumenten zelf — zullen hun huishoudboekje op orde moeten krijgen om te voorkomen dat hun schuldenlast een serieus probleem voor de langere termijn gaat worden.

Maar dat zijn logische ontwikkelingen voor een leidende natie die geen absolute dictatuur kan en wil vestigen in de wereld. Het zijn geen indicatoren van neergang. Laten we over vijftig jaar het boek van Paul Kennedy nog maar een keertje openslaan.